

UDK: 347.961.1:346.61/.64(497.11)

UDK: 347.961.1(497.11 Niš)

ПРЕГЛЕДНИ
НАУЧНИ РАД

Рад примљен: 02.07.2024.

Рад прихваћен: 04.09.2024.

Јована Коцић,*

Докторанд,

Правни факултет Универзитета у Нишу,

Република Србија

DOI:10.5937/zgrfn1-51930

ORCIDo009-0001-6999-108X

УЛОГА ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА У ПОРОДИЧНОПРАВНИМ СТВАРИМА У СРПСКОМ ПРАВУ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ПРАКСУ ЈАВНИХ БЕЛЕЖНИКА У ГРАДУ НИШУ

Апстракт: У раду аутор даје преглед овлашћења јавних бележника у породичноправним стварима, прописаних Породичним законом и Законом о јавном бележништву Републике Србије, ради сагледавања њихове адекватности и уочавања евентуалних недостатака, у циљу њиховог отклањања у будућности. У раду је дата анализа улоге јавних бележника приликом састављања споразума о законском издржавању, закључивања брачног уговора, уговора о управљању и располагању заједничком имовином супружника, уговора о деоби заједничке имовине супружника, уговора о управљању и располагању имовином пословно неспособних лица и поступање јавних бележника у поступку признања очинства. Поред тога, сагледане су могућности проширивања надлежности јавних бележника на поступак за споразумни развод брака, по угледу на словеначко право, и приказани резултати истраживања о поступању јавних бележника у поменутим породичноправним стварима на територији града Ниша за период од 1. 9. 2014. године до 15. 6. 2024. године, ради добијања потпуније слике о практичним последицама предвиђених законодавних решења.

Кључне речи: јавни бележници, породичноправни односи, пракса јавних бележника.

* kocic.jovana.93@gmail.com

1. Увод

Јавнобележничка служба у Републици Србији успостављена је пре више од 10 година, доношењем Закона о јавном бележничтву Републике Србије¹, 2011. године, који је ступио на снагу 17. 5. 2011. године, а примењује се од 1. 9. 2014. године.^{2 3}

Увођењем нотарске службе тежило се постизању веће правне сигурности грађана и тзв. дејудицијализацији решавања правних питања која су традиционално била у надлежности суда.

У домену породичног права, усвајање Закона о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву⁴ довело је до усклађивања Породичног закона из 2005. године⁵ са извршеним изменама, у том смислу што је прописана одговарајућа врста форме за састављање појединих уговора из ове области и могућност признања очинства детета пред јавним бележником.

Имајући у виду природу односа у породици, као најосетљивијих из домена грађанског права, значајно је сагледати да ли је после једнодеценијског рада јавних бележника у породичноправним стварима довољно остварена заштитна и упозоравајућа функција нотарских аката у којима се пренети породичноправни „послови“ закључују и колико се често овлашћена лица обраћају јавним бележницима ради њиховог споразумног регулисања.

1 Закон о јавном бележничтву Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – други закон, 93/2014 – други закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015. У наставку рада и ЗЈБ.

2 Детаљније о увођењу јавног бележничтва у Републици Србији видети у (Живковић, Живковић, 2012: 434–448). Преузето 25. 4. 2024. године. <https://hrcak.srce.hr/109712>.

3 Сам закон је мењан и допуњаван четири пута ради отклањања непрецизности, противуречности и правних празнина у његовим одредбама. Првобитно је мењан и допуњаван због неиспуњености услова за именовање и почетак рада првих јавних бележника, док се каснијим изменама и допунама уређују суштинска питања, попут одређивања форме за закључивање појединих правних послова, и прецизирање врсти јавнобележничких исправа. Закон је измењен и допуњен следећим законима: Законом о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 85/2012, Законом о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 19/2013, Законом о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 121/2014 и Законом о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 6/2015.

4 Закон о изменама и допунама Закона о јавном бележничтву, *Службени гласник РС*, бр. 6/2015.

5 Породични закон Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005, 72/2011 – други закон и 6/2015. У наставку рада и ПЗ.

Предмет анализе аутора јесте улога јавних бележника у породичним стварима за које је Породични закон Републике Србије предвидео њихово деловање, и то приликом састављања споразума о законском издржавању, брачног уговора, уговора о управљању и располагању заједничком имовином супружника, споразума о деоби заједничке имовине супружника, у поступку признања ванбрачног очинства и располагања имовином малолетних и пословно неспособних лица. Поред наведеног, аутор ће представити могућности проширења овлашћења јавних бележника на поступак за споразумни развод брака, по угледу на словеначко право, и дати приказ резултата спроведеног истраживања о практичном деловању јавних бележника у породичноправним стварима на територији града Ниша за период од 1. 9. 2014. године до 15. 6. 2024. године, ради сагледавања колико учестало се овлашћена лица опредељују да „решавање” неспорних породичних ствари препусте јавним бележницима и, у вези са тим, да ли су постојећа решења у овој материји одговарајуће уређена.

2. Овлашћења јавних бележника приликом састављања споразума о законском издржавању

Законско издржавање, које проистиче из породичних односа и подразумева обавезу једног лица да обезбеди средства за живот другом лицу које испуњава законом прописане услове за то, у домаћем праву императивног је карактера, будући да одрицање од права на издржавање не производи дејство.⁶ Регулисањем питања издржавања императивним правним одредбама, држава настоји да се ова обавеза увек извршава (Поњавић, 2014: 318).

У улози даваоца и примаоца издржавања могу се наћи супружници, ванбрачни партнери и законом одређени сродници.⁷

Критеријуми за одређивање издржавања тичу се потреба повериоца, могућности дужника и минималне суме издржавања⁸, уз корективни критеријум када је у питању издржавање детета, који му омогућава издржавање у висини којом се обезбеђује најмање животни стандард какав ужива родитељ који га издржава.⁹

Док дужник алиментационе обавезе мора давати издржавање законом овлашћеном субјекту, уколико су за то испуњене прописане

6 Чл. 8, ст. 2 ПЗ.

7 Чл. 151–159 ПЗ.

8 Чл. 160 ПЗ.

9 Чл. 278, ст. 3 ПЗ.

претпоставке, дотле Породични закон омогућава да се начин испуњења такве обавезе уреди споразумом.¹⁰

Осетљивост овог егзистенцијалног питања и категорије лица које се обезбеђују давањем издржавања (деца, лица неспособна да се старају о себи и материјално угрожена лица), захтевају сигурну форму обликовања воље уговорних страна приликом споразумевања о овом питању. Таква форма требало би да обезбеди заштиту слабије стране, примаоца издржавања, и онемогући евентуалну злоупотребу слободе уговарања даваоца издржавања, уговорањем недовољног износа алиментационе обавезе, којим се не остварује сврха задовољења основних животних потреба примаоца издржавања. Због тога, закључивање споразума захтева неки вид контроле који се у домаћем праву остварује учешћем јавног бележника у његовом обликовању.¹¹

Чланом 161 Породичног закона прописано је да се издржавање даје у новцу, а да се на други начин може одредити само уколико се о томе дужник и поверилац издржавања споразумеју у форми јавнобележничког записа. Српски законодавац се наведеним чланом понавља у прописивању форме јавнобележничког записа, имајући у виду да је предвиђена и Законом о јавном бележничтву.^{12 13}

Разлоге за прописивање форме јавнобележничког записа за споразум о законском издржавању треба тражити у значају наведеног уговора и потреби за превентивним спречавањем спорова који могу настати у вези са обавезом издржавања у случају њеног неиспуњења од стране дужника издржавања. Путем јавнобележничког записа правни поредак пружа најобухватнију превентивну заштиту учесника у грађанскоправном промету (Ђурђевић, 2014: 112). Ово произлази из саме важности јавнобележничког записа као форме за закључење уговора,

¹⁰ Чл. 161 ПЗ.

¹¹ Чл. 82, ст. 1, тач. 2 ЗЈБ; Чл. 161, ст. 3 ПЗ.

¹² Чл. 82, ст. 1, тач. 2 ЗЈБ.

¹³ Прописивање форме споразума у оба законска текста се чини непотребним, имајући у виду чињеницу да ни чланом 93 ЗЈБ нису таксативно побројани сви уговори који се закључују у форми солемнизоване исправе (нпр. уговор о доживотном издржавању). Поставља се питање да ли законодавац оваквим понављањем даје на значају споразуму о законском издржавању у односу на остале уговоре, за које је форма закључивања прописана само посебним законима, али не и ЗЈБ, или се ради о непажњи законодавца, коју би требало отклонити. Ради једнаког нормативног регулисања свих уговора који се закључују у некој од форми јавнобележничког акта, исправније би било сваки од њих таксативно навести у Закону о јавном бележничтву или уговоре из појединих области права регулисати посебним законом.

имајући у виду поступак за сачињавање јавнобележничког записа¹⁴, доказну снагу чињеница које су у њему садржане¹⁵ и могућност принудне реализације права садржаних у запису који има својство извршне исправе.¹⁶

Могућност споразумног регулисања законског издржавања, прописана чланом 161 ПЗ, односи се само на начин испуњења ове обавезе. Дакле, приликом састављања споразума, нотар не сме прекорачити своје надлежности и унети одредбе о другом питању, као што је одлука о поверавању детета на бригу, чување или васпитање (Bikić, Povlakić, Plavšić, 2013: 436), већ је дозвољено само споразумевање о модалитетима издржавања.¹⁷

Формулацији наведене одредбе Породичног закона могу се приписати два недостатка. Њоме се не одређује прецизно који прималац, односно давалац издржавања може закључити споразум, као што то чине поједине земље у региону¹⁸, нити се ближе одређују питања о којима се субјекти издржавања могу споразумети.

Прво, поставља се питање да ли споразум о законском издржавању могу закључити само супружници и ванбрачни партнери или и сродници одређени законом, нарочито малолетна деца и деца над којима је

14 Правила за сачињавање јавнобележничког записа садржана су у Закону о ванпарничном поступку Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 25/82 и 48/88 и *Службени гласник РС*, бр. 46/95 – други закон, 18/2005 – други закон, 85/2012, 45/2013 – други закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – други закон (у наставку рада и ЗВП) и Закону о јавном бележништву. Видети: чл. 166–182 ЗВП и чл. 84 ЗЈБ.

15 Правни послови који су сачињени у облику јавнобележничког записа имају исту доказну снагу као да су сачињени у суду или пред другим државним органом. Видети: чл. 82, ст. 2 ЗЈБ.

16 Чл. 85 ЗЈБ.

17 Видети: (Панов, 2014: 296); (Драшкић, 2009: 356).

18 Хрватско право изричито резервише споразум о издржавању за супружнике који се разводе, али посредно говори о споразуму и у оквиру договарања родитеља о новчаном издржавању деце. Видети: чл. 302, ст. 1 и чл. 310, ст. 3 Породичног закона Републике Хрватске (*Obiteljski zakon*), *Narodne novine*, бр. 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23. У наставку рада и ПЗРХ. Словеначки законодавац, поред супружника који се разводе, омогућава споразумно регулисање питања издржавања родитељу и пунолетном детету, као примаоцу издржавања, и пунолетном детету и родитељу, као примаоцу издржавања. Видети: чл. 101, ст. 1 и чл. 191–193 Породичног закона Републике Словеније (*Družinski zakonik*), *Uradni list*, št. 15/2017, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZmatR-C, 200/20 – ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US, 5/23 in 34/24 – odl. US. Породични закон Републике Македоније говори о споразуму о добробити деце, који подразумева споразум родитеља о издржавању детета, када преговарање омогућавају прилике, по настојању центра за социјални рад. Видети: чл. 198 Породичног закона Републике Македоније (Закон за семејството), *Службен весник на РМ*, бр. 153/2014.

продужено родитељско право? Уколико се могућност односи и на децу, остаје нерегулисано питање да ли је у том случају јавни бележник стручан да цени исправност споразума, с аспекта најбољег интереса детета, и да ли је при оцени дужан да прибави мишљење органа старатељства (Stojanović, Evtimov, 2018: 155). Ипак, полазећи од језичке формулације наведене одредбе, може се закључити да је законодавац имао у виду сваког дужника и повериоца издржавања, што је у складу са природом споразумног уређења овог питања када су у питању пунолетна лица способна да се самостално старају о заштити својих интереса. На другој страни, сматрамо да споразумевање о начину и висини издржавања детета треба реализовати пред судом, који применом истражног начела у поступању¹⁹, може прибавити све релевантне податке ради заштите најбољег интереса детета, а при томе није везан границама споразума који у интересу детета закључују родитељи.²⁰

Друго, формулација одредбе да се издржавање може уредити на други начин, који не подразумева новчано издржавање, одаје утисак да се ради о уговарању издржавања *in naturam*. У том смислу, дужник би се, уместо давања новца, могао ослободити обавезе издржавања давањем одређених производа, уступањем непокретности на плодоуживање, или комбиновањем ових начина (Поњавић, Влашковић, 2022: 389).²¹ Ипак, полазећи од начела слободе уговарања, одредбу би требало екстензивно тумачити и под одређивањем начина издржавања подвести и уређивање висине обавезе издржавања.²² Само таквим решењем била би постигнута сврха споразумног регулисања овог питања. Насупрот томе, под начином издржавања не би се могло подвести и уговарање трајања и престанка издржавања, с обзиром на видну различитост значења термина.²³

У погледу промене већ одређене висине издржавања због промењених околности, Породични закон не прописује пред којим органом се то може учинити.²⁴ Да ли промена захтева поступак пред судом или је могуће споразумети се и о том питању.²⁵ Недореченост

19 Чл. 205 ПЗ.

20 Чл. 281 ПЗ.

21 Па тако и: (Цвејић Јанчић, 2009: 127–128).

22 Па тако и: (Ковачек Станић, 2010: 96); (Бурђевић, 2014: 116).

23 Једина земља у региону која допушта споразумевање о трајању и престанку издржавања је Република Хрватска. Видети: чл. 302, ст. 2 ПЗРХ.

24 Чл. 164 ПЗ.

25 Ауторке проф. др Наташа Стојановић и др Ивана Евтимов указују на проблем који може настати када о обавези издржавања већ постоји правноснажна и извршна судска одлука, а субјекти издржавања накнадно закључе споразум о промени њене висине, који такође има својство извршне исправе. У вези с тим, дају неколико предлога

Породичног закона донекле је надомештена јавнобележничким законом, који стипулише обавезну форму јавнобележничког записа за уговор којим се мења закључени споразум о законском издржавању,²⁶ што се може односити и на промену споразумом утврђене висине издржавања. Имајући у виду да би у случају наступања промењених околности јавни бележник морао ценити да ли су оне такве да оправдавају измену одлуке о висини издржавања, што би значило оцену доказа о таквим тврдњама странака, остаје закључак да би се промена висине издржавања услед промењених околности, када између дужника и повериоца издржавања нема сагласности о новој суми издржавања, могла остварити само у поступку пред судом, док би се усаглашена измена висине издржавања, осим када је у питању издржавање детета, могла спровести пред јавним бележником, што одговара и природи споразумног решавања одређеног питања.

Приликом састављања јавнобележничког записа о законском издржавању јавни бележник је дужан да води рачуна да ли је исти у складу са принудним прописима, јавним поретком и добрим обичајима, сходно правилима поступка за састављање исправе.²⁷ Па тако, мора водити рачуна да уговорена висина издржавања не буде испод законом прописаног минимума. Сума издржавања не може бити мања од минималне, коју је држава прописала и признала деци без родитељског старања која су смештена у хранитељске породице, односно пунолетним лицима која се налазе на породичном смештају по прописима о социјалној заштити.²⁸

Резултати спроведеног истраживања показали су да у раду јавних бележника на територији града Ниша у периоду од 1. 9. 2014. године до 15. 6. 2024. године²⁹ није било ниједног закљученог споразума о издржавању супружника, нити споразума о издржавању ванбрачних партнера.

могућих измена закона у циљу отклањања празнина и недостатака законског текста. Видети: (Stojanović, Evtimov, 2017: 156).

26 Чл. 82, ст. 3, у вези ст. 1, тач. 2 ЗЈБ.

27 Чл. 172, ст. 1 ЗВП.

28 Комисија за израду Грађанског законика Републике Србије указала је оправдано на нејасноћу законске одредбе чл. 160, ст. 4 у вези са ст. 1 Породичног закона, јер о минималној суми издржавања суд само „води рачуна“. По мишљењу комисије, минималну суму издржавања требало би обезбедити оба родитеља, као најнижу суму, без обзира на личне прилике – које могу бити и испод тог минимума. Видети: (Комисија за израду Грађанског законика, 2017: 95-139).

29 Истраживање је обухватило период од 1. 9. 2014. године, када су именовани први јавни бележници за територију града Ниша, до 15. 6. 2024. године. На територији града Ниша до сада је именовано седморо јавних бележника, од којих је четворо почело са обављањем јавнобележничке функције 1. 9. 2014. године, један 22. 2. 2019. године, један 14. 10. 2021. године и један 1. 11. 2021. године.

Овакво стање може бити резултат различитих фактора, попут недовољне упућености супружника и ванбрачних партнера о могућности да своје односе регулишу пред јавним бележником, затим нарушених односа међу њима након престанка брака, односно ванбрачне заједнице и одсуства воље да ово питање споразумно уреде, али и уживања већег поверења грађана у суд, када је у питању одлучивање о обавези егзистенцијалне природе каква је обавеза издржавања. Чињеница да у десетогодишњој пракси јавних бележника није закључен ниједан споразум указује на потребу да се размотре могуће алтернативе о подизању свести грађана о оваквом виду уређења питања издржавања, попут прописивања обавезе суда да поучи странке о могућности да своје односе регулишу споразумно пред јавним бележником и свим предностима које споразумно уређење овог питања у форми јавнобележничког записа може донети уговорним странама.

На другој страни, у јавнобележничкој пракси било је свега два споразума о законском издржавању деце. Наведеним споразумима бивши супружници су се споразумели о висини новчаног издржавања детета, роковима исплате алиментационе обавезе и начину вршења родитељског права од стране родитеља који не живи са дететом у породичном дому. Из садржине закључених споразума могло би се закључити да споразум о издржавању детета не закључује само дете, већ се у улози уговорних страна јављају његови родитељи, да предмет споразума може бити и висина новчане обавезе издржавања, а не само давање издржавања у натури, али да се родитељи могу споразумети и о другим неспорним питањима попут начина остваривања контакта између детета и родитеља који не врши родитељско право. Иако занемарљиво мали број закључених споразума не може потврдити његов значај у пракси, оваква садржина споразума несумњиво потврђује став аутора да законом треба да буде јасно уређено о чему се уговорне стране могу споразумети, како би се спречило различито поступање јавних бележника и избегле ситуације у којима се споразумом регулишу питања која би применом истражног начела требало да уреди суд, нарочито питања којима се тангирају интереси детета.

3. Улога јавних бележника приликом састављања брачног уговора

Институт брачног уговора у праву Републике Србије уведен је Породичним законом из 2005. године. Раније важећи Закон о браку и

породичним односима СРС није дозвољавао супружницима да закључују уговоре којима мењају имовински режим утврђен законом.³⁰

Важећи Закон омогућава уговорним странама да искључе законски режим заједничке и посебне имовине, при чему је одлука како ће то учинити на њима самима. Законом нису предвиђени типови имовинских режима за које се партнери могу определити када се одлуче да одступе од режима заједничке имовине и на другачији начин регулишу права на постојећој или будућој имовини. Могућа су различита решења: супружници могу у потпуности искључити постојање заједничке имовине у браку, искључити постојање њихових посебних имовина моментом уласка у брак, одредити удео сваког од њих у заједничкој имовини или на други начин регулисати међусобне имовинске односе.³¹

Како је брачни уговор у праву Републике Србије регулисан само једним чланом Породичног закона, неопходно је установу брачног уговора анализирати у ширем контексту уговорног, односно облигационог права (Панов, 2014: 357). У том смислу, од значаја је одредба Породичног закона којом је прописано да ће се на имовинске односе супружника, ванбрачних партнера, детета и родитеља, као и чланова породичне заједнице примењивати одредбе Закона о облигационим односима и закона којим се уређују својинскоправни односи.³²

Брачни уговор закључује се у форми јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе.³³ Изворни текст Закона о јавном бележничтву предвиђао је форму јавнобележничког записа.³⁴ Имајући у виду да брачни уговор доводи до важног ефекта искључења имовинског режима који предвиђа закон, нејасно је зашто га законодавац, у погледу форме за његово закључење, изједначава са осталим имовинским уговорима (Stojanović, Evtimov, 2018: 158)? Да ли је намера законодавца била да једноставно

30 Чл. 326, ст. 2 Закона о браку и породичним односима, *Службени гласник СРС*, бр. 22/80, 24/84, 11/88, 22/93, 25/93, 35/94, 46/95 и 29/01. О историјском развоју овог института у праву Републике Србије видети више у: (Сокић: 416–417).

31 Нацрт Грађанског законика Републике Србије приликом регулисања брачног уговора предвиђа следеће modele уређења имовинских односа: уговарање посебне имовине, уговарање унапред одређеног дела у заједничкој имовини, уговарање права избора код деобе заједничке имовине или уговарање права избора код деобе заједничке имовине и заоставштине, уговарање одложене заједничке имовине, уговарање универзалне (опште) имовинске заједнице и уговарање о подмиривању породичних трошкова. Преузето 28. 4. 2024. Доступно на <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>

32 Чл. 196 ПЗ.

33 Чл. 188 ПЗ.

34 Чл. 82, ст. 1 изворног текста ЗЈБ.

све имовинске уговоре које супружници могу закључити на основу Породичног закона уврсти у исту групу, или је пак значај овог уговора донекле умањено и нашао да је форма солемнизоване исправе довољан гарант сигурности партнера који се, ипак, определе да своје имовинске односе регулишу уговором којим ће избећи евентуалне несугласице и могуће спорове?

Код солемнизације брачног уговора, јавни бележник је дужан да уговорнике упозори на то да се њиме искључује законски режим заједничке имовине.³⁵ С обзиром на честу неједнакост уговорних страна у преговарању, и на могуће ситуације да слабија страна, и поред датог упозорења, није свесна са чиме се саглашава потписивањем уговора, у литератури се указује на потребу за увођењем детаљније поуке коју орган даје уговорним странама о последицама које ће уговор изазвати. У том правцу је предлог да се уговорне стране упозоре на то да у случају закључења брачног уговора незапослени брачни друг, или брачни друг који током трајања брака остане без посла, неће имати удео у имовини стеченој током брака.³⁶ Ипак, оваква алтернатива морала би се детаљно размотрити, имајући у виду чињеницу да се брачним уговором супружници могу одлучити за различите опције, укључујући и варијанту уговарања одређеног удела сваког од њих у заједничкој имовини, чиме препоручено решење губи смисао. Она би се могла применити само у случају када стране споразумом искључе режим заједничке имовине у целисти.

За разлику од споразума о законском издржавању, у пракси јавних бележника је знатно учесталије закључивање брачних уговора, имајући у виду да су била 162 таква уговора. Наведено потврђује правилно опредељење законодавца да споразумно регулисање имовинских односа супружника препусти овим носиоцима јавних овлашћења, чије предности су препознала лица која намеравају да закључењем брачног уговора превентивно спрече будуће спорове. На тај начин долази и до растеређивања судова од дуготрајних и комплексних предмета до којих уобичајено долази после престанка заједнице живота између супружника када овакав уговор није закључен.

35 Чл. 188, ст. 2 ПЗ.

36 Детаљније о разлозима за допуну одредбе чл. 188 ПЗРС и предложеним решењима у том смеру видети у: (Комисија за израду грађанског законика, 2017: 112–115); (Цвејић Јанчић, 2006: 24–25).

4. Овлашћења јавних бележника приликом састављања уговора о управљању и располагању заједничком имовином

Имовински односи супружника и ванбрачних партнера уређени су законом, уз могућност њиховог регулисања уговором. Док законски имовински режим подразумева постојање посебне имовине супружника и њихову заједничку имовину, дотле уговорно регулисање омогућава супружницима одступање од ових правила и изражавање њихове воље о уређењу својих имовинских односа.

Законски имовински режим у праву Републике Србије подразумева две врсте имовине супружника: посебну и заједничку имовину.

Заједничка имовина је имовина коју су супружници стекли радом у току трајања заједнице живота у браку.³⁷ Основна одлика правне природе заједничке имовине јесте неопредељеност удела титулара права у стварним и тражбеним правима. Другим речима, све док постоји заједничка имовина супружника, њихови удели у тој имовини нису ни идеално ни реално одређени.

Супружници заједнички и споразумно управљају заједничком имовином.³⁸ Постоји законска претпоставка да послове редовног управљања супружник увек предузима уз сагласност другог супружника.³⁹ Тумачењем ове одредбе *argumentum a contrario*, за послове који прелазе оквира редовног управљања потребна је изричита сагласност другог супружника. Када је у питању располагање заједничком имовином, супружник не може располагати својим уделом у заједничкој имовини, нити га може оптеретити правним послом међу живима.⁴⁰ За располагање заједничком имовином од стране једног супружника потребна је сагласност другог супружника.

Породични закон садржи правну празнину када је у питању форма у којој супружник мора дати сагласност другом супружнику, било да се ради о пословима који прелазе оквира редовног управљања, било да се ради о пословима располагања заједничком имовином. Оваква правна празнина надомештена је последњим изменама и допунама Закона о облигационим односима, тако што је регулисано да је код давања сагласности за закључење уговора за који је прописан облик јавно потврђене (солемнизоване) исправе или јавнобележничког записа,

37 Чл. 171, ст. 1 ПЗ.

38 Чл. 174, ст. 1 ПЗ.

39 Чл. 174, ст. 2 ПЗ.

40 Чл. 174, ст. 3 ПЗ.

довољно да потпис даваоца сагласности буде оверен.⁴¹ Овакво правило не искључује могућност да сагласност буде дата и у облику прописаном за уговоре за чије се закључење сагласност даје⁴², али се наведеном новином која дозвољава и само оверу потписа омогућава олакшани правни промет када су у питању формални правни послови који укључују деловање јавног бележника.

До солемнизације уговора којим један супружник располаже заједничком имовином, међутим, може доћи и без претходне сагласности другог супружника, имајући у виду одредбу члана 29 Закона о облигационим односима, којом је предвиђено да се сагласност трећег лица за закључење уговора може дати пре закључења уговора (дозвола) или након њеног закључења (одобрење), ако законом није прописано што друго. Породични закон нигде не прописује да сагласност супружника мора бити дата пре закључења уговора. Наведени закључак изражен је и у мишљењу Стручног савета Јавнобележничке коморе Србије од 20. 10. 2015. године.⁴³

Одступање од законом прописаних правила управљања и располагања заједничком имовином обезбеђено је одредбом чл. 189 Породичног закона, којом је предвиђено да супружници могу закључити уговор на основу кога ће један од њих управљати и располагати целокупном заједничком имовином или неким њеним деловима, при чему се закључени уговор може односити само на управљање, само на располагање, или на поједине делове управљања и располагања. Актуелно законско решење захтева форму јавнобележнички потврђене исправе, док је изворним текстом Закона о јавном бележништву била предвиђена форма јавнобележничког записа.⁴⁴

Сматрамо да прописана форма одговара важности посла, имајући у виду да се њиме мења важно законско правило да супружници

41 Чл. 29, ст. 3 Закона о облигационим односима, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/82, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља и *Сл. гласник РС*, бр. 18/2020. У наставку рада и ЗОО.

42 Чл. 29, ст. 2 ЗОО.

43 Доступно на <https://www.beleznik.org/vesti/strucni-savet-javnobelesnicke-komore-srbije>. Преузето 30. 4. 2024. године. У оваквој ситуацији нотар је дужан да странке упозори на то да је за закључење уговора потребно да прибаве сагласност супружника, као и на правила из чл. 174, ст. 1 ПЗ (зједничком имовином супружници управљају и располажу заједнички и споразумно) и из чл. 176, ст. 2 ПЗ (сматра се да је упис извршен на оба супружника и када је извршен на име само једног од њих, осим ако након уписа није закључен писмени споразум супружника о деоби заједничке имовине, односно брачни уговор, или је о правима супружника на непокретности одлучивао суд).

44 Чл. 82, ст. 1, тач. 1–2 изворног текста ЗЈБ.

заједнички и споразумно управљају заједничком имовином. С обзиром на то да се уговор закључује, по правилу, ради управљања и располагања непокретним добрима супружника, прописана форма је у складу и са формом предвиђеном за послове којима се располаже непокретностима. Форма солемнизоване исправе, на крају, одговара циљу закључивања уговора. Наиме, уговор се закључује ради убрзања правног промета, јер није потребно прибављати сагласност оба супружника приликом закључивања одређеног правног посла са трећим лицем.

У раду јавних бележника није било ниједног споразума о управљању и располагању заједничком имовином супружника, односно ванбрачних партнера. За разлику од брачног уговора и уговора о деоби заједничке имовине, којима се трајно регулишу својински односи између супружника у погледу њихове заједничке и посебне имовине и који су релативно чести у пракси, уговором о управљању и располагању имовином супружника регулише се вршење појединих својинских овлашћења док су односи међу супружницима још увек складни и док постоји међусобно поверење у погледу управљања и располагања заједничком имовином. Наведено може представљати главни разлог за одсуство споразумног регулисања овог питања пред јавним бележницима.

5. Улога јавних бележника приликом састављања споразума о деоби заједничке имовине

У праву Републике Србије деобом заједничке имовине сматра се утврђивање сувласничког, односно суповерилачког удела сваког супружника у заједничкој имовини.⁴⁵ До поделе заједничке имовине најчешће долази услед престанка брака или смрти једног супружника, када један од супружника, односно наследник умрлог, може тражити деобу заједничке имовине. До поделе заједничке имовине може доћи и на захтев повериоца оног супружника из чије се посебне имовине нису могла намирити његова потраживања.⁴⁶ У свим овим случајевима говоримо о судској подели заједничке имовине.

Породични закон омогућава супружницима уговорно регулисање овог питања.⁴⁷ Као и код брачног уговора и уговора о управљању и располагању заједничком имовином, актуелни Закон одступа од првобитно предвиђене форме и за споразум о деоби заједничке имовине стипулише форму јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе.⁴⁸

45 Чл. 177 ПЗ.

46 Чл. 181 ПЗ.

47 Чл. 179, ст. 1 ПЗ.

48 Чл. 179 ПЗ.

Чињеница да се ради о уговорима којима се регулишу имовински односи утицала је на законодавца да за сваки определи исту форму, и тиме, исти степен заштите односа који се датим уговором уређују.

Иако би логичније било прописати форму јавнобележничког записа за брачни уговор, с обзиром на то да се истим искључује законски имовински режим, за разлику од друга два, који се јављају као његов продужетак, аутор је мишљења да и споразум о деоби заједничке имовине заслужује заштиту кроз форму јавнобележничког записа. Деоба заједничке имовине често подразумева дуге поступке, у којима нарушени породични односи онемогућавају задовољавање интереса обеју страна. Споразум о деоби заједничке имовине допушта одступање од законом установљених правила, којима се суд руководи приликом решавања овог питања, и омогућава да један од супружника добије већи удео од удела који би му припао да споразума нема (Поњавић, 2014: 363). Будући да се ради о осетљивом питању од чијег решавања може зависити и даља егзистенција неког од супружника, таква слобода уговарања морала би бити подвргнута корективној процени уговорених одредаба, у циљу заштите слабије уговорне стране. Због тога, његово уговорно регулисање захтева правничко знање и заштиту интереса обеју страна, што се може постићи формом јавнобележничког записа кроз непристрасно поступање нотара у обликовању воље супружника о подели заједничке имовине, која ће онемогућити злоупотребу уговорне надмоћи једног од њих.

На другој страни, прописана форма јавнобележнички солемнизоване исправе усаглашена је са природом овог уговора. Уговор о физичкој деоби је уговор на основу кога се стиче искључиво право својине на непокретности која је предмет деобе, па је у питању уговор којим се остварује правни промет непокретности и закључује се у форми предвиђеној за уговоре о промету непокретности.⁴⁹ Стручни савет Јавнобележничке коморе је мишљења да сваки уговор о деоби заједничке имовине сувласника или заједничара (не само између супружника) треба бити закључен у наведеној форми, пре свега, ради заштите јавних интереса. По налажењу Коморе, одредбе о форми уговора које се односе на промет непокретности треба аналогно примењивати на све врсте уговора о деоби и тумачити их у међусобној повезаности са осталим одредбама закона којим је регулисан промет непокретности и чије уређење је од посебног значаја за државу.⁵⁰

49 Чл. 92, ст. 2, тач. 1 ЗЈБ.

50 Форма јавнобележнички потврђене солемнизоване исправе изричито је прописана законом само за уговоре о физичкој деоби имовине супружника. Због тога се у судској пракси и доктрини поставило питање да ли је за закључење уговора о физичкој деоби између осталих лица довољна овера њихових потписа или је потребна такође форма јавнобележнички потврђене солименизоване исправе. Јавнобележничка комора је

У пракси јавних бележника било је укупно 88 закључених уговора о деоби заједничке имовине. Иако скоро половина мање наспрам броја закључених брачних уговора, може се закључити да се супружници релативно често опредељују да уређење имовинских односа након престанка заједнице живота препусте јавним бележницима, имајући у виду да брачни уговор закључују будући супружници и супружници када су међу њима односи складни, наспрам уговора о деоби заједничке имовине који се закључује после престанка овакве заједнице, када је очекивано да се бивши супружници определе да им ово питање реши суд, извођењем доказа и потпуним и правилним утврђивањем свих околности од којих зависи њихов удео у стицању заједничке имовине.

6. Овлашћења јавних бележника у поступку признања ванбрачног очинства

Доношење Закона о јавном бележничтву и почетак његове примене условило је измену Породичног закона у делу којим се регулише породични статус детета. Законом о изменама и допунама Породичног закона⁵¹ уведена је могућност давања изјаве о признању очинства пред јавним бележником. Дотадашње решење предвиђало је давање ове изјаве пред матичарем, органом старатељства и судом.⁵²

Материјални услови за пуноважност изјаве о признању очинства односе се на лице које сагласност даје и законом одређена лица која се морају сагласити са признањем. Домаћи законодавац прописује да изјаву о признању детета може дати мушкарац који је навршио 16 година живота и способан је за расуђивање.⁵³ Поред тога, изјава о признању мора бити слободна.⁵⁴ Закон полази од строго личног карактера изјаве о признању очинства, па не предвиђа могућност давања изјаве о признању очинства преко пуномоћника.

Способност за расуђивање мушкараца који даје изјаву о признању очинства подразумева његову способност да схвати значај датог признања и какве последице оно проузрокује. То би значило да је мушкарац свестан да ће таквом изјавом успоставити родитељски однос према детету које признаје за своје, са свим правима и дужностима које из таквог односа

детаљан одговор на ово питање дала у мишљењу од 18. 5. 2016. године. Доступно на https://www.beleznik.org/public/documents/upload/misljenje_strucnog_saveta_18_05_2016.pdf. Преузето 30. 4. 2024. године.

51 Закон о изменама и допунама Породичног закона, *Службени гласник РС*, бр. 6/2015.

52 Чл. 51 изворног текста ПЗ.

53 Чл. 46 ПЗ.

54 Чл. 54 ПЗ.

произлазе. Притом, мора бити свестан да се једном дата изјава не може опозвати, односно да ће се евентуално оспоравање очинства спроводити пред судом. Последица давања изјаве о признању очинства од стране лица које не испуњава оба прописана услова јесте ништавост таквог признања.⁵⁵

Домаће право изричито предвиђа могућност давања изјаве о признању очинства пред јавним бележником. Ради се о алтернативном овлашћењу, имајући у виду да се изјава може дати и пред матичарем, судом или органом старатељства. При томе, Породични закон не прописује врсту јавнобележничке исправе коју изјава о признању мора имати. Закон о јавном бележничтву Републике Србије, такође, приликом регулисања који правни послови и изјаве воље се дају у некој од форми нотарске исправе, не сврстава нигде изјаву о признању очинства. Оваква правна празнина даје могућност произвољног поступања јавног бележника приликом узимања дате изјаве, и потенцијалну опасност оспоравања пуноважности тако датог признања. Из тих разлога неопходно је допунити постојеће одредбе породичног или јавнобележничког законодавства, прописивањем форме изјаве о признању очинства.

У савременом српском праву признање није унилатералан чин, јер је потребно да се са изјавом о признању сагласе одређена лица (Ковачек Станић, 2010: 232). Услов сагласности са признањем предвиђен је да би се спречиле злоупотребе од стране мушкарца који даје изјаву о признању. Породични закон Републике Србије захтева да се са признањем сагласе мајка и дете, а уколико неко од њих не испуњава законом постављене услове, довољна је сагласност једног од њих. Тек уколико обоје не могу дати сагласност, са признањем се саглашава старатељ детета, уз претходну сагласност органа старатељства.⁵⁶

Закон не прописује пред којим органима и у којој форми се сагласност на признање може дати. У прилог решењу да су то исти органи пред којима се даје изјава о признању, стоје разлози правне сигурности и економичности поступка. Будући да сама изјава о признању не производи дејство, уколико недостају сагласности потребних лица, за окончање поступка признања једнак значај имају обе врсте изјава. Имајући у виду правну празнину у погледу овог питања, може се претпоставити да је законодавац и пошао од тога да изјава о сагласности следи изјаву о признању, у погледу форме и органа пред којим се даје. С друге стране, већи број органа пред којима се само признање, па и сагласност са њим, може дати, обезбеђује лицу мање трошкове и већу сигурност, јер ће изјаву

55 Чл. 53 ПЗ.

56 Чл. 48-50 ПЗ.

дати пред органом који му је најприступачнији, и по његовом мишљењу, најпоузданији.

Празнине у домаћем законодавству које се односе на поступак давања изјаве о признању очинства, и сагласности са њим морају се отклонити уношењем прецизних одредаба о форми у којој се морају дати и органима који су овлашћени на узимање таквих изјава. Само тако уређени прописи могу допринети настанку пуноважних признања и једнаког поступања свих субјеката који се могу наћи у поступку заснивања родитељског односа између оца и детета.

На наведено упућују и добијени резултати истраживања који показују различитост поступања јавних бележника у погледу форме у којој се изјава о признању очинства даје. У раду јавних бележника било је 15 случајева признања очинства. Од тога, 11 изјава о признању очинства дато је у форми јавнобележничког записа, док је четири изјава дато у форми јавнобележнички солемнизоване исправе. Чињеница да је више од две трећине изјава дато у форми јавнобележничког записа указује на већу оправданост прописивања форме јавнобележничког записа за изјаву о признању очинства, имајући у виду значај који оваква изјава производи, те потребе да се заснивање родитељског односа између оца и детета обезбеди најстрожом формом исправе коју српско право познаје.

7. Улога јавних бележника приликом располагања имовином малолетних и пословно неспособних лица

Породични закон прави разлику између млађих и старијих малолетника у погледу правних послова које могу предузимати и услова за то.⁵⁷ Млађи малолетници могу предузимати послове којима прибављају искључиво права, правне послове којима не стичу ни права ни обавезе и правне послове малог значаја, при чему им за то није потребна било чија сагласност или одобрење.⁵⁸ Старији малолетници могу закључивати и све остале правне послове, уз претходну или накнадну сагласност родитеља, а када су предмет таквог посла непокретности или покретности велике вредности, са њиме се мора сагласити и орган старатељства.⁵⁹

Уколико се ради о имовини коју је дете стекло радом, оно њоме може слободно да располаже. С друге стране, родитељи ће предузимати послове располагања дететовом имовином коју је оно стекло на други начин.⁶⁰ За

57 Млађим малолетником сматра се дете које није навршило 14. годину живота, док се старијим малолетником сматра лице које је навршило 14. годину живота.

58 Чл. 64, ст. 1 ПЗ.

59 Чл. 64, ст. 2 ПЗ.

60 Чл. 193, ст. 1-2 ПЗ.

случај да се ради о располагању непокретностима или покретностима велике вредности, потребна је и сагласност органа старатељства.⁶¹

Актуелно решење Закона о јавном бележничтву Републике Србије, које прописује форму јавнобележничког записа за послове располагања непокретностима пословно неспособних лица, резултат је последњих измена Закона, које су уведене, између осталог, као одговор на незадовољство адвоката изазвано раније важећим решењем, које је предвиђало форму јавнобележничког записа за послове располагања имовином свих лица, без обзира на њихову пословну способност.

Домаћи законодавац се определио да овом формом заштити само имовину пословно неспособних лица која се састоји од непокретности, не и од покретних ствари веће вредности.

Било да непокретностима располаже старији малолетник, или родитељ, неопходна је форма јавнобележничког записа. С обзиром на законску условљеност пуноважности таквог посла одобрењем органа старатељства, јавни бележник је дужан да приликом састављања нотарске исправе провери да ли је оно дато, а уколико није, дужан је да странке упозори на то да је за закључење уговора потребно да прибаве сагласност органа старатељства, имајући у виду да се сходно одредби чл. 193, ст. 3 ПЗ, сагласност може дати и накнадно. На другој страни, уговор којим пословно неспособно лице прибавља непокретност може бити закључен у форми солемнизоване исправе, будући да се такав уговор не може квалификовати као уговор којим се врши располагање непокретношћу.⁶²

Будући да породичноправни оквир обезбеђује додатну заштиту имовине детета када се она састоји од непокретности, али и покретности велике вредности, кроз деловање органа старатељства, евидентна је неусаглашеност оваквог решења са јавнобележничким законом, којим се најстрожа форма нотарске исправе предвиђа само за располагање непокретностима (Стојановић, 2017: 524). Њиме се искључују послови располагања покретним стварима и правима, која могу бити велике вредности, и тиме погодна за обликовање у форми нотарског записа. Допуне Закона о јавном бележничтву у том смеру значиле би и потребу за паралелним решавањем питања шта се сматра покретним стварима велике вредности, и који је орган надлежан да провери да ли је о таквим добрима реч.⁶³ Да ли би то био јавни бележник од кога странка захтева

61 Чл. 193, ст. 3 ПЗ.

62 Видети мишљење Стручног савета Јавнобележничке коморе од 20. 10. 2015. године. Доступно на https://www.beleznik.org/public/documents/upload/misljenja_strucnog_saveta%2020.10.2015.pdf. Преузето 30. 4. 2024. године.

63 У мишљењу Стручног савета Јавнобележничке коморе од 20. 10. 2015. године изражено је становиште да куповина непокретности од стране пословно неспособног

састављање исправе о правном послу, или орган старатељства, чија је сагласност неопходна да би се уопште могло активирати деловање јавног бележника.

У пракси јавних бележника свих 48 уговора којима су родитељи располагали имовином детета закључено је уз претходну сагласност органа старатељства. Јавни бележници се нису посебно изјашњавали да ли се радило о располагању непокретним стварима или покретностима велике вредности. Свакако, неспорно је уједначено поступање јавних бележника када су у питању имовински интереси детета, будући да без изузетка пре сачињавања записа прибављају одобрење надлежног центра за социјални рад за предузимање правног посла.

8. Овлашћења јавних бележника приликом споразумног развода брака

Споразумни развод брака, поред озбиљно и трајно поремећених односа између супружника, односно објективне немогућности остваривања заједнице живота супружника, представља бракоразводни узрок у праву Републике Србије (Ковачек Станић, 2010: 149).⁶⁴

Сам поступак развода супружника, било да се ради о разводу по тужби неког од њих, или услед постојања писменог споразума о томе, представља посебан парнични поступак, који се спроводи по одредбама Породичног закона, а у случају нерегулисаности неког питања овим Законом, по одредбама Закона о парничном поступку.⁶⁵

Задатак суда у поступку по тужби је да, применом истражног начела у утврђивању правно релевантних чињеница, утврди да ли су односи између супружника озбиљно и трајно поремећени, односно да ли постоји немогућност остваривања трајније заједнице живота између њих. Ради се о општем узроку који садржи низ посебних узрока (Поњавић, 2014: 149). То подразумева обавезу суда да подробније испита односе између супружника и тиме задре у њихов интимни живот.

Споразумом о разводу брака, на другој страни, супружници мимоилазе мешање суда у њихов приватни живот. Развод брака, у том случају, условљен је постизањем њиховог споразума о вршењу родитељског права и деоби заједничке имовине, који морају бити у писаном облику,

лица представља располагање његовим покретним стварима велике вредности, будући да лице таквим уговором стиче обавезу да плати цену за купљени стан. Због тога је за закључење таквог уговора потребна сагласност органа старатељства.

64 Законски текст не говори о бракоразводном узроку, већ само о разводу брака по споразуму и по тужби. Видети: Чл. 40–41 ПЗ.

65 Чл. 201–202 ПЗ.

без обавезе њихове овере пред судом или јавним бележником.⁶⁶ Оваквим решењем Породични закон Републике Србије поштрава услове за споразумни развод брака, имајући у виду да по раније важећем ЗБПОС није било потребно закључити споразум о деоби заједничке имовине. Тиме се отклања до тада постојећи проблем вођења дуготрајних парница о подели заједничке имовине након наизглед мирне раставе супружника.⁶⁷ Закључивање и једног и другог споразума онемогућава суду да одбије да разведе брак супружника који су регулисањем наведених последица развода постигли сврху мирног уређивања постразводних односа.

Закон не условљава споразумни развод брака решавањем питања супружанског издржавања. Тиме се иде корак уназад потпуној реализацији сврхе овог модела развода, која се огледа у спречавању каснијих сукоба и спорова између супружника, решавањем суштинских проблема који настају престанком брака. Овакво решење одступа и од предлога Принципа европског породичног права, којима се настоји уједначавање европских породичноправних законодавстава у домену споразумног развода брака, уговорним регулисањем свих питања која се нужно јављају када дође до слома заједнице живота (Цвејић Јанчић, 2006: 7).

Споразумом о вршењу родитељског права супружници се могу одлучити за самостално или заједничко вршење родитељског права.⁶⁸ У првом случају морају одредити коме ће од њих дете бити поверено, висину обавезе издржавања другог родитеља и начин одржавања личних односа детета са њим.⁶⁹ У случају заједничког вршења родитељског права, родитељи детета се писмено саглашавају да ће се родитељска права и дужности обављати договором, уз обавезу постизања споразума о месту које ће се сматрати пребивалиштем детета.⁷⁰ Закључени споразум подлеже оцени суда само са аспекта заштите интереса деце, јер ће суд другачије уредити питање вршења родитељског права, уколико нађе да закључени споразум није у најбољем интересу детета (Поњавић, 2014: 154). Насупрот томе, за уношење споразума о деоби заједничке имовине у изреку пресуде о разводу довољно је да се закључи у писаној форми, будући да се суд не упушта у суштинско разматрање постигнутог споразума.

Чињеница да споразумним разводом брака супружници чине неспорним важна питања, која се иначе решавају у дугим и исцрпним парницама, чини сам развод погодним за решавање у ванпарничном

66 Чл. 40, ст. 2 ПЗ.

67 О томе у: (Ковачек Станић, 2010: 150).

68 Чл. 40, ст. 3 ПЗ.

69 Чл. 78, ст. 1 ПЗ.

70 Чл. 76 ПЗ.

поступку, иако домаћи законодавац за то прописује парничну процедуру (Стојановић, 2017: 519). Корак још даље било би прописивање надлежности јавног бележника за спровођење овог поступка. У том смислу, иницијатива јавнобележничке коморе за реализацију ове могућности (Stojanović, Evtimov, 2017: 519) отвара потребу за детаљном анализом потенцијалних решења и даљих измена закона.

Република Словенија је једина земља у окружењу која предвиђа могућност споразумног развода брака пред нотаром, па својим законодавним оквиром може послужити као основа за измену Породичног закона Србије у том смеру.^{71 72}

То би, најпре, значило поштравање услова за закључивање споразума о разводу, увођењем обавезе супружника да се споразумеју и о међусобном издржавању и праву становања, чиме би споразумни развод у потпуности остварио своју суштину одржавања добрих односа супружника и након престанка брака. Потом би уследило решавање питања да ли би наведени поступак био у искључивој надлежности бележника (поступак би се у том случају покретао подношењем споразума директно јавном бележнику) или би била предвиђена алтернативна надлежност суда и јавног бележника (подношењем споразума суду, који би одлучивао да ли ће спровођење поступка поверити јавном бележнику или не) (Dika, 2009: 1158). Имајући у виду дуалност форми јавнобележничких исправа које егзистирају у домаћем праву (солемнизована исправа и јавнобележнички запис) морало би се решити и питање форме у којој би се закључивао наведени споразум. Тим пре што је актуелним домаћим решењем за споразум о деоби заједничке имовине, која је саставни део споразума о разводу, прописана форма солемнизоване исправе, а за споразум о издржавању форма јавнобележничког записа.⁷³ Потом, да ли би споразумни развод брака пред јавним бележником био резервисан само за супружнике који немају заједничку децу или децу над којом је продужено родитељско старање? И на крају, колико би било добро овакво решење за супружнике са аспекта економичности поступка, имајући

71 Видети: чл. 97 Породичног закона Републике Словеније, (*Družinski zakonik*), *Uradni list*, št. 15/2017.

72 Детаљније о споразумном разводу брака супружника у праву Републике Словеније видети у: (Novak, 2017: 115–116).

73 Решавање овог питања би се могло избећи законским решењем које предвиђа доношење конститутивне одлуке јавног бележника, којом се брак разводи, уз могућност странака да је побијају приговором о којем би одлучивао суд. Наведено према: (Dika, 2009: 1158).

у виду територијалну распоређеност јавних бележника тренутно у Републици Србији и обим њихових постојећих овлашћења.⁷⁴

Без обзира на низ питања која отвара могућност проширења надлежности јавних бележника у домену развода брака, она је реално остварива у будућности. У том случају, Породични закон Србије морао би бити измењен и допуњен јасним условима за пуноважност оваквог споразума, како у погледу последица о којима се супружници могу споразумети, тако и у погледу форме јавнобележничке исправе у којој би могли закључити споразум.

Сви јавни бележници на територији града Ниша изразили су позитиван став у погледу проширења њихових овлашћења и на поступак за споразумни развод брака, при чему је један од њих истакао да би овакво решење било оправдано само у случају да супружници немају заједничке деце. Мишљење је бележника да би споразумним разводом брака пред овом службом дошло до растерећења судова и постизања економичнијег поступка, будући да између супружника, у случају споразумног развода брака, не постоји било какав спор о коме би требало да решава суд. Један од бележника указао је на чињеницу да би увођењу ове могућности морала претходити измена Закона о јавном бележничтву којим се омогућава суду да јавним бележницима повери спровођење поступка или предузимање појединих ванпарничних радњи, али не и послове за које је надлежан суд по закону који уређује парнични поступак. Спремност јавних бележника да њихов делокруг послова буде додатно проширен надлежношћу за споразумни развод брака може бити полазна тачка законодавцу за разматрање овакве могућности, уз неопходност да се у расправу о наведеном питању укључе и судови, али и сами грађани, како би се проценило њихово поверење у јавнобележничку службу и спремност да јавним бележницима препусте споразумно регулисање последица престанка брака.

9. Закључак

Јавним бележницима у Републици Србији припала су широка овлашћења у породичноправним стварима, која омогућавају овлашћеним лицима сигурнији пут уређења својих најосетљивијих породичних односа. Упркос томе, недовољна прецизност материјалноправних одредаба којима се регулишу поједини институти, заједно са правним празнинама у регулисању процесноправних питања, указују на нужне будуће измене и допуне решења у овој области.

74 Више о томе видети у: (Stojanović, Evtimov, 2017: 153).

Отуда, решење Породичног закона о споразумном уређивању издржавања треба да буде прецизирано регулисањем предмета о коме се субјекти издржавања могу споразумети, одређивањем субјеката који могу закључити споразум, и изричитог прописивања могућности измене овог споразума пред јавним бележником, услед промењених околности, када се у улози уговарача јављају пунолетна лица способна да се старају о сопственим интересима. С обзиром на податак да у десетогодишњој пракси јавних бележника готово да није било оваквих споразума, законодавац би требало да размотри могућност прописивања дужности суда да приликом поступања у алиментационим предметима поучи странке о могућности да ово питање споразумно уреде пред јавним бележницима.

Штура одредба Породичног закона о поуци коју јавни бележник даје странама брачног уговора захтева допуну додатним упозорењима, која нотар саопштава у циљу избегавања несмотреног закључивања споразума чије последице стране не разумеју.

Правну празнину Породичног закона у погледу форме за давање сагласности супружнику када предузима послове ванредног управљања, или располаже заједничком имовином супружника, требало би отклонити изричитим прописивањем писане форме такве сагласности уз оверавање потписа супружника пред јавним бележником, чиме би ново решење било усаглашено са важећим решењем садржаним у Закону о облигационим односима.

Премда прописана форма јавнобележнички потврђене солемнизоване исправе за уговор о деоби заједничке имовине супружника одговара природи овог уговора, ваљало би размотрити могућност њеног поштравања, стипулисањем форме јавнобележничког записа или условљавања солемнизације таквог уговора његовим састављањем од стране стручног правника, било да се ради о адвокату или нотару, имајући у виду сложеност предмета оваквог уговора и потребе да се закљученим споразумом обезбеди потпунија заштита обеју уговорних страна. Ипак, досадашња пракса јавних бележника о овом питању показала је да се супружници релативно често опредељују да уређење имовинских односа након престанка заједнице живота препусте јавним бележницима, што може бити показатељ адекватности сада постојећег решења.

Одговарајуће законске допуне захтевају и одредбе о поступку признања очинства, стипулисањем форме јавнобележничког записа за давање изјаве о признању очинства и предвиђањем могућности да лица која се морају сагласити са признањем то могу учинити у истој форми пред јавним бележником, што одговара једнаком значају ових изјава у поступку за заснивање родитељског односа између родитеља и детета. На адекватност предложене форме признања очинства указује и

јавнобележничка пракса, будући да је у више од две трећина случајева изјава о признању очинства дата у форми јавнобележничког записа.

Ради потпуније заштите интереса детета, када је у питању управљање и располагање њиховом имовином, неопходно је ближе законски уредити шта се сматра покретним стварима веће вредности и изменити постојећу одредбу члана 82, става 1, тачке 1 Закона о јавном бележништву, проширивањем предмета располагања у форми јавнобележничког записа и на вредније покретне ствари, уз одређивање органа који одлучује да ли се у конкретном случају ради о таквим стварима. Околност да се уговори којима родитељи располажу имовином свог детета без изузетка закључују уз претходну сагласност органа старатељства указују на уједначено поступање јавних бележника и адекватну заштиту интереса детета, имајући у виду да у раду јавних бележника није било ниједног случаја њиховог закључења уз накнаду сагласност Центра за социјални рад.

На крају, увођење могућности споразумног развода брака пред јавним бележником заслужује нарочиту пажњу домаћег законодавца, која би поред законског уређења овог питања, претходно морала бити усмерена на сагледавање друштвене прихватљивости оваквог решења. На закључак аутора да има места проширивању надлежности јавних бележника и на ово питање, указује афирмативан став самих јавних бележника, који су усаглашени по питању предности које би споразумни развод брака пред јавнобележничком службом донео, попут економичности поступка и растерећења судова. Омогућавање супружницима да се споразумно разведу пред јавним бележником захтевало би решавање низа питања, почев од начина покретања самог поступка споразумног развода брака, преко одређивања предмета о којима се супружници морају договорити да би се споразумно развели, до опредељивања форме јавнобележничког акта у коме то могу учинити, укључујући и разматрање могућности развода брака конститутивном одлуком јавног бележника, аналогно споразумном разводу брака пред судом.

Литература/References

Bikić, E. Povlakić, M. Suljević, S. Plavšić, M. (2013). *Notarsko pravo*. Sarajevo: Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

Dika, M. (2009). „Izvanparnična” i concilijacijska funkcija javnih beležnika – *de lege lata* i *de lege ferenda*. *Zbornik radova pravnog fakulteta u Zagrebu*. 59. 1153–1177.

Драшкић, М. (2009). *Породично право и права детета*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Бурђевић, Д. (2014). *Јавнобележничка делатност*. Београд: Досије студио.

Живковић, М. Живковић, В. (2012). *О увођењу јавног бележништва у Србији*. Преузето 25. 4. 2024. године. <https://hrcak.srce.hr/109712>.

Ковачек Станић, Г. (2010). *Породично право: партнерско, деचे и старатељско право*. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

Комисија за израду Грађанског законика Републике Србије. (2017). Отворена питања у вези са породичним законом. *Правни живот*. 11/2017. 95-139.

Novak, V. (2017). *Družinsko pravo*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Панов, С. (2014). *Породично право*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Поњавић, З. (2014). *Породично право*. Београд: ЈП Службени гласник.

Поњавић, З. Влашковић, В. (2022). *Породично право*. Београд: ЈП Службени гласник.

Сокић, О. Брачни уговор. У Поњавић, З. (Прир.). *Зборник радова „Ново породично законодавство“*. Крагујевац: Правни факултет и Центар за породично право. 415-428.

Stojanović, N. Evtimov, I. (2017). Uloga javnih beležnika u porodično-pravnim stvarima u Republici Srbiji sa posebnim osvrtom na javnobeležničku praksu. *Pravni život*. 2/2017. 145-162.

Стојановић, Н. (2017). Овлашћења јавних бележника у уређењу породичноправних односа у државама на простору бивше СФРЈ. *Зборник радова Правног факултета у Нишу*. 76 (LVI). 51-536.

Цвејић Јанчић, О. Реформа Породичног права Србије. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*. 1-2 (LXXVIII). 3-31.

Цвејић Јанчић, О. (2009). *Породично право*. Нови Сад: Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

Закон о браку и породичним односима. *Службени гласник СРС*. Бр. 22/80, 24/84, 11/88, 22/93, 25/93, 35/94, 46/95 и 29/01.

Закон о ванпарничном поступку Републике Србије. *Службени гласник СРС*. Бр. 25/82 и 48/88. *Службени гласник РС*. Бр. 46/95 – други закон, 18/2005 – други закон, 85/2012, 45/2013 – други закон, 55/2014, 6/2015 и 106/2015 – други закон.

Закон о јавном бележништву Републике Србије. *Службени гласник РС*. Бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014 – други закон, 93/2014 – други закон, 121/2014, 6/2015 и 106/2015.

Закон о нотаријату Републике Македоније (Законот за нотаријатот). *Службен весник на РМ*. Бр. 55/2007, 86/2008, 139/2009 и 135/2011.

Закон о облигационим односима Републике Србије. *Службени лист СФРЈ*. Бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89. *Службени лист СРЈ*. Бр. 31/93. *Службени лист СЦГ*. Бр. 1/2003 – Уставна повеља. *Службени гласник РС*. Бр. 18/2020.

Породични закон Републике Македоније (Закон за семејството). *Службен весник на РМ*. Бр. 153/2014.

Породични закон Републике Словеније (*Družinski zakonik*). *Uradni list*. Št. 15/2017, 21/18 – ZNOrg, 22/19, 67/19 – ZmatR-C, 200/20 -ZOOMTVI, 94/22 – odl. US, 94/22 – odl. US, 5/23 in 34/24 – odl. US.

Породични закон Републике Србије. *Службени гласник РС*. Бр. 18/2005, 72/2011 – други закон и 6/2015.

Породични закон Републике Хрватске (*Obiteljski zakon*). *Narodne novine*. Вг. 103/2015.

Нацрт Грађанског законика Републике Србије. Преузето 28. 4. 2024. Доступно на <https://www.mpravde.gov.rs/files/NACRT.pdf>

Стручно мишљење Јавнобележничке коморе Србије од 20. 10. 2015. године. Преузето 30. 4. 2024. године. Доступно на <https://www.beleznik.org/vesti/strucni-savet-javnobelesnicke-komore-srbije>.

Стручно мишљење Јавнобележничке коморе Србије од 18. 5. 2016. године. Преузето 30. 4. 2024. године. Доступно на https://www.beleznik.org/public/documents/upload/misljenje_strucnog_saveta_18_05_2016.pdf.

Jovana Kocić, LL.M.,
PhD Student,
Faculty of Law, University of Niš
Republic of Serbia

**THE ROLE OF NOTARY PUBLIC IN FAMILY MATTERS
IN SERBIAN LAW, WITH REFERENCE TO THE NOTARY
PUBLIC PRACTICE IN THE CITY OF NIŠ**

Summary

The notary public service in the judicial system of the Republic of Serbia was introduced by adopting the Public Notaries Act, which envisaged wide powers of public notaries in family law matters. In this regard, the paper explores the insufficiently precise substantive law provisions of the Family Act and the Public Notaries Act, points to the legal gaps in the regulation of certain procedural issues, and makes proposals for future amendments of the domestic legislation in this area. In particular, the paper proposes the amendments to the Family Act provisions on the legal maintenance agreement, prescribing additional instructions that the notary public must communicate to the parties when concluding a marriage contract, regulating the form of the declaration of recognition of illegitimate paternity before the notary public, as well as the declaration by which a spouse expressed consent that the other spouse/partner shall manage their legal affairs and dispose of their joint property. The paper also promotes the expansion of the form of notarial record to the legal affairs of disposing of higher-value movable property of contractually incompetent persons, as well as the possibility of introducing a consensual divorce before a notary public. To obtain a better insight into the practical consequences of the envisaged legislative solutions, the paper presents the results of research on the actions of public notaries in the aforementioned family law matters in the territory of the City of Niš in the period from 1 September 2014 to 15 June 2024.

Keywords: notaries public, family law relations, notaries public practice.